

Lucyna Radziwińska

Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie
edukacja@kaszubi.pl

Danuta Stanulewicz

Uniwersytet Gdański
danuta.stanulewicz@gmail.com

ROZWÓJ ZAWODOWY NAUCZYCIELI JĘZYKA KASZUBSKIEGO – DIAGNOZA POTRZEB DOTYCZĄCYCH SZKOLEŃ

The Professional Development of Teachers of the Kashubian Language: A Diagnosis of Training Needs

The Kashubian language was introduced as a school subject in 1991. In the school year 2013/2014, the number of students attending Kashubian classes amounted to 17,145. They were taught the language by *ca.* 620 teachers in 420 schools: 13,850 in 293 primary schools, 2,688 in 103 junior secondary schools and 607 in 24 senior secondary schools.

The aim of this paper is to present the results of a questionnaire investigating the training needs of Kashubian teachers. It appears that they would willingly attend courses or workshops in all the areas mentioned in the questionnaire, including, *inter alia*, language teaching methodology as well as Kashubian literature, culture and history. It is no surprise that the demand for such courses is so high since the core curricula for all school levels emphasize the importance of teaching Kashubian culture, history and geography alongside the Kashubian language.

Keywords: Kashubian in education, Kashubian teachers, training needs

Słowa kluczowe: język kaszubski w edukacji, nauczyciele języka kaszubskiego, potrzeby dotyczące szkoleń

1. Wstęp

Po wprowadzeniu języka kaszubskiego do szkół, edukacja kaszubska stała się stosunkowo popularnym przedmiotem badań. Różnymi jej aspektami zajmuje się liczne grono naukowców, a także nauczycieli tego języka. Historię edukacji kaszubskiej i jej główne założenia przedstawiają m.in. Witold Bobrowski (1996), Edward Breza (2001), Marek Cybulski i Jerzy Treder (2006), Kazimierz Kossak-Główczewski (1996, 2011)¹, Adela Kuik-Kalinowska i Daniel Kalinowski (2012)², Wanda Lew-Kiedrowska (2012), Renata Mistarz (2014a, 2014b), Dušan Paždjerski (2012), Grażyna Płoszajska (2001) oraz Justyna Pomierska (2012). Miejsce kultury w nauczaniu języka kaszubskiego omawiają m.in. Renata Mistarz (2012) oraz Wanda Lew-Kiedrowska i Danuta Stanulewicz (2014). Zagadnienia szczegółowe nauki języka kaszubskiego prezentują m.in. Felicja Baska-Borzyszkowska (2012), która pisze o wykorzystaniu tekstów dramatycznych, oraz Tomasz Fopke (2012), który zajmuje się użyciem utworów muzycznych.

W artykule tym również zajmujemy się edukacją kaszubską, z punktu widzenia nauczycieli języka kaszubskiego. Naszym celem jest przedstawienie wyników badania ankietowego przeprowadzonego wśród nauczycieli dotyczącego ich potrzeb w zakresie szkoleń. Kwestionariusz ankiety wypełniło 107 respondentów.

2. Język kaszubski w edukacji

W tej części artykułu odniesiemy się pokrótce do obecności języka kaszubskiego w edukacji w XIX, XX i XXI wieku, a także do podstawy programowej i kształcenia nauczycieli tego języka.

2.1. Obecność języka kaszubskiego w edukacji dawniej i dziś

Jak podają Cybulski i Treder (2006: 119-120), a także Mistarz (2014a: 4, 2014b: 9)³, język kaszubski obecny był w szkołach na Pomorzu w latach 1819-1839 jako język pomocniczy. Powrót kaszubszczyzny do szkół nastąpił dopiero w przełomowym roku 1989. W roku tym Uniwersytet Gdański w Instytucie Filologii Polskiej uruchomił lektorat języka kaszubskiego, a w roku 1991 zaczęto go nauczać w dwóch szkołach. W Szkole Podstawowej na Głodnicy w lekcjach kaszubskiego

---

¹ Zob. także Kossak-Główczewski (red.) (1999).

² Badacze ci przygotowali tom zbiorowy pt. *Edukacja kaszubska. Tradycje, aktualność, perspektywy*, z którego pochodzi ta praca, a także kilka innych tutaj wymienionych (Kuik-Kalinowska i Kalinowski (red.), 2012).

³ Autorzy ci powołują się na publikację: Szewc (1992: 90).

brało udział 20 dzieci, zaś w Kaszubskim Liceum Ogólnokształcącym w Brusach – 60 uczniów.

Od roku 1991 liczba uczniów uczęszczających na lekcje języka kaszubskiego stale rośnie. Tabela 1 przedstawia dane statystyczne od roku szkolnego 2008/2009 do 2013/2014, natomiast tabela 2 – dane dotyczące egzaminu maturalnego z tego języka w latach 2005–2014. Jak wynika z tych danych, w roku szkolnym 2013/2014, liczba uczniów zainteresowanych nauką języka kaszubskiego wzrosła w porównaniu z poprzednimi latami: kaszubskiego uczyło się 17 145 uczniów w 420 szkołach: 13 850 w 293 szkołach podstawowych i przedszkolach (78%), 2 688 w 103 gimnazjach (16%) i 607 w 24 szkołach ponadgimnazjalnych (6%) (*Dzień Rodny Mòwë*, 2014), natomiast liczba maturzystów zmalała – maturę z kaszubskiego zdawało 23 uczniów (dla porównania, w rekordowym roku, 2012, do egzaminu przystąpiło 41 uczniów). Relatywnie niska liczba uczniów zainteresowanych zdawaniem matury z kaszubskiego może być powiązana z nieuwzględnianiem tego języka w planach dotyczących wyboru studiów i – w dalszej perspektywie – wykonywanego zawodu.

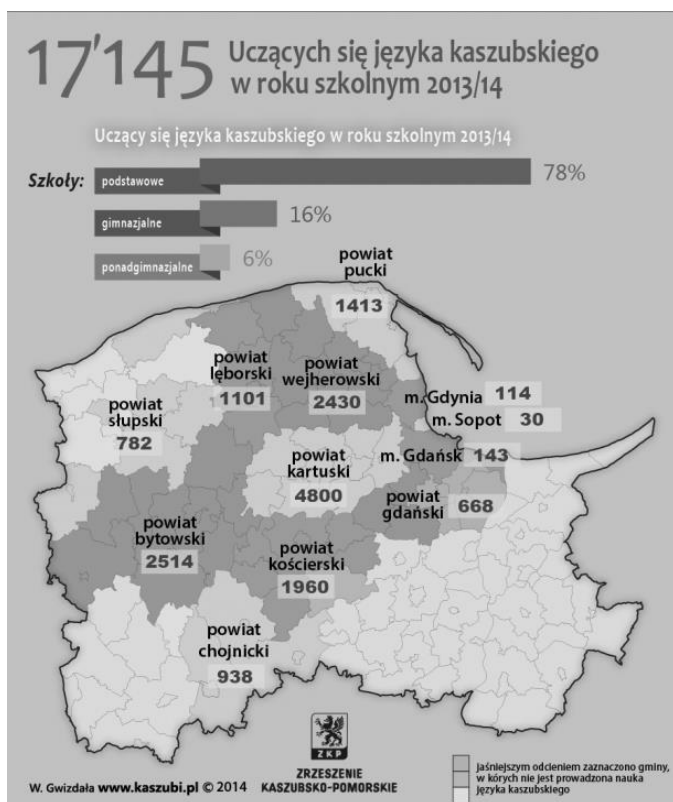
Rysunek 1 przedstawia mapkę uwzględniającą dane statystyczne w poszczególnych powiatach województwa pomorskiego. Okazuje się, że w roku szkolnym 2013/2014 najwięcej uczniów (4800) chodziło na lekcje kaszubskiego w powiecie kartuskim, na drugim i trzecim miejscu uplasowały się powiaty bytowski (2514 uczniów) i wejherowski (2430 uczniów).

Rok szkolny	Szkoły podstawowe		Gimnazja		Szkoły ponadgimnazjalne		Ogółem	
	Szkoły	Uczniowie	Szkoły	Uczniowie	Szkoły	Uczniowie	Szkoły	Uczniowie
2008/2009	160	6 935	44	1 989	5	150	209	8 174
2009/2010	183	8 158	50	1 193	5	201	238	9 552
2010/2011	196	8 945	59	1 349	5	187	260	10 481
2011/2012	229	11 013	80	1 823	9	355	318	13 207
2012/2013	251	11 971	89	2 067	11	369	351	14 407
2013/2014	293	13 850	103	2 688	24	607	420	17 145

Tabela 1: Nauczanie kaszubskiego w latach 2008/2009–2013/2014: dane statystyczne (na podst.: *Mały rocznik statystycznego Polski 2010*, s. 239; *Mały rocznik statystyczny Polski 2011*, s. 241; *Mały rocznik statystyczny Polski 2012*, s. 224; *Mały rocznik statystyczny Polski 2013*, s. 249; „Dzień Rodny Mòwë”, <<http://www.kaszubi.pl/aktualnosci/aktualnosc/id/746>>).

Rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Maturzyści	14	11	27	8	9	26	21	41	33	23

Tabela 2: Matura z języka kaszubskiego: dane statystyczne (na podst.: „Matura z języka kaszubskiego”, <http://www.kaszubi.pl/aktualnosci/aktualnosc/id/830>).

Rysunek 1: Nauczanie kaszubskiego w roku szkolnym 2013/2014 (źródło: <http://www.kaszubi.pl/aktualnosci/aktualnosc/id/746>).

Nauka języka kaszubskiego w wymiarze 3 godzin lekcyjnych w tygodniu wybierana jest na zasadzie dobrowolności – na wniosek rodziców lub uczniów, którzy ukończyli 16 rok życia. Wniosek dotyczy odpowiednio całego okresu, na który dziecko jest przyjmowane do przedszkola oraz całego okresu nauki ucznia w szkole. Na podstawie tego samego wniosku dyrektor organizuje dla ucznia naukę własnej historii i kultury (począwszy od II etapu nauczania – do IV etapu). Jeżeli rodzice zapiszą dziecko na lekcje tego języka (bądź jeżeli starszy uczeń o tym sam zadecyduje), będzie ono zobowiązane do uczęszczania na nie.

2.2. Materiały do nauki języka kaszubskiego

Dotychczas ukazało się najwięcej podręczników i publikacji pomocniczych do nauki kaszubskiego w szkole podstawowej. W roku 2000 ukazał się podręcznik pt. *Kaszëbscë abecadło: Twój pierszi elementôrz* Katarzyny Kwiatkowskiej i Witolda

Bobrowskiego, zaś w roku 2003 autorzy ci wydali *Twój pierszi słowôrz. Słowôrz kaszëbskò-pòlscki*. Opublikowano także inne podręczniki i materiały pomocnicze, np. *Kaszëbë. Zemìa i lëdze. Ùczbownik do kaszëbszczégò jãzëka* oraz *Z kaszëbsczim w swiat. Ùczbownik do kaszëbszczégò jãzëka dlô I etapù sztòłceniô* Danuty Pioch (2011a, 2012), *Z kaszëbsczim w szkole. Podręcznik pomocniczy do nauczania języka kaszubskiego w klasach 1-3* Teresy Czerwińskiej, Aleksandry Pająk i Lucyny Sorn (2007), *Ùczimë sã pò kaszëbskù. Książka pomocnicza dla klas starszych* Marka Cybulskiego i Róży Wosiak-Śliwy (2001), *Zòrno mòwë. Pòdrãcznik do ùczbë jãzëka kaszëbszczégò dlô pòczãtkújãcëch (kl. IV-VI)* i *Zdrój słowa. Pòdrãcznik do ùczbë jãzëka kaszëbszczégò dlô pòczãtkújãcëch (kl. IV-VI)* Jaromiry Labuddy (2007, 2010), *Mój słowôrz* Marzeny Dembek (2013) oraz *Kaszëbsczi Słowôrz Illustrowóny. Wanoga z dëchama* Ludmiły Gołąbek (2014). Opracowano także podręczniki dla szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych: *Òjczëstò mowa. Ùczbòwnik do nôùczci kaszëbszczégò jãzëka w I klasie gimnazjum* Danuty Pioch (2011b) oraz *Jò w Kaszëbsczi, Kaszëbskò w swiece. Ùczbownik do kaszëbszczégò jãzëka cz. I dlô IV etapù sztòłceniô* i *Jò w Kaszëbsczi, Kaszëbskò w swiece. Ùczbownik do kaszëbszczégò jãzëka cz. II dlô IV etapù sztòłceniô* autorstwa Felicji Baska-Borzyszkowskiej i Wojciecha Myszka (2012, 2014).

Nauczyciele mogą korzystać z materiałów zamieszczanych w dodatku do miesięcznika „Pomerania” – „Najò Ùczba”⁴. Scenariusze lekcji języka kaszubskiego opracowała w tomie *Scenarniczi ùczbów kaszëbszczégò jãzëka* Róża Wosiak-Śliwy (2011). Opublikowano także inne materiały dla nauczycieli, np. *W kròjnie Grifa. Tëatrowé scenarniczi* Elżbiety Pryczkowskiej, Teresy Wejer i Doroty Formeli (2012), *Ùsòdzczì na wdòr...* Felicji Baska-Borzyszkowskiej (2013), czy też *Òbròzczì na binã* Idy Czai (2005). Wymienione pozycje zawierają teksty przeznaczone do przygotowania szkolnych przedstawień teatralnych, jak również mogą być wykorzystane na lekcjach.

Należałoby również wspomnieć o materiałach do nauki innych przedmiotów w języku kaszubskim: dwujęzyczny podręcznik opracowany przez Józefa Borzyszkowskiego, Jana Mordawskiego i Jerzego Tredera (1999), zatytułowany *Historia, geografia, język i piśmiennictwo Kaszubów. Historia, geògrafia, jãzëk i pismienizna Kaszëbów*, podręcznik do chemii *Chemiò òglowò i òrganicznò* autorstwa Jerzego Nacla (2013), napisany wyłącznie po kaszubsku oraz dwujęzyczna publikacja *Historia Kaszubów* (Vademecum tom I) autorstwa Józefa Borzyszkowskiego (2014).

---

⁴ Również dostępne pod adresem: <<http://www.skarbnicakaszubska.pl/najo-uczba>>.

2.3. Podstawa programowa

Podstawa programowa⁵ dla wszystkich etapów nauczania podkreśla znaczenie kultury kaszubskiej. Na przykład, wymagania szczegółowe dla I etapu edukacyjnego sformułowane są następująco:

Uczeń kończący klasę III:

- 1) poznaje elementy przyrody, kultury materialnej i duchowej Kaszub (podczas zajęć i podczas wycieczek) [...]
- 2) odbiera wypowiedzi w języku kaszubskim i wykorzystuje pod kierunkiem nauczyciela informacje w nich zawarte; rozumie proste i krótkie wypowiedzi ustne o tematyce związanej z życiem codziennym [...]
- 3) powtarza słowa i proste wypowiedzi w języku kaszubskim; posługuje się podstawowym zasobem środków językowych [...]
- 4) ilustruje usłyszany tekst [...]
- 5) wygłasza z pamięci krótkie teksty w języku kaszubskim [...]

W II etapie edukacyjnym pojawiają się teksty kultury („Analiza i interpretacja prostych tekstów kultury, wygłaszanie z pamięci kaszubskich tekstów”), które są również obecne w III i IV etapie edukacyjnym. Dla tych dwóch ostatnich etapów pierwszy punkt wymagań ogólnych sformułowany jest następująco: „Znajomość kultury materialnej i duchowej Kaszub: historii, geografii, przyrody oraz zrozumienie specyfiki dziedzictwa kulturowego regionu”.

Jak z łatwością można zauważyć, podstawa programowa wymaga od nauczyciela języka kaszubskiego znajomości nie tylko tego języka i literatury oraz innych tekstów kultury, ale także historii, geografii i przyrody.

2.4. Nauczyciele języka kaszubskiego

W roku 2014 ponad 620 nauczycieli legitymowało się uprawnieniami do nauczania języka kaszubskiego (Mistarz, 2014a: 8). Uprawnienia te zdobyli albo kończąc studia podyplomowe oferowane przez Uniwersytet Gdański i Akademię Pomorską w Słupsku, albo zdając egzamin ze znajomości kaszubszczyzny przed Zespołem Orzekającym, który działa przy Zarządzie Głównym Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego od roku 2003. W roku 2017 opuszczą mury uczelni pierwsi absolwenci kierunku etnofilologia kaszubska, uruchomionej na Uniwersytecie

---

⁵ Podstawa programowa zawarta jest w dokumencie *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół*, *Dziennik Ustaw 2012*, poz. 977, <<http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20120000977>>.

Gdańskim w październiku 2014 roku. Uzyskają oni stopień licencjata ze specjalnością nauczycielską (Pomierska 2015).

3. Badanie ankietowe

Jak już wcześniej zasygnalizowaliśmy, nauczyciele języka kaszubskiego wypełnili kwestionariusz ankiety dotyczącej potrzeb w zakresie szkoleń. W tej części omówimy jej wyniki.

3.1. Ankieta

Nauczyciele języka kaszubskiego wypełniali kwestionariusz ankiety od kwietnia do początku września 2014 roku albo w formie papierowej, albo online, na specjalnie przygotowanej przez Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie stronie internetowej.

Na ankietę składało się 11 punktów, które poprzedzone były pytaniem: „Czy odczuwają Państwo potrzebę szkoleń (kursów i warsztatów) w zakresie / na temat ...?”. W pierwszej części pytałyśmy o potrzebę szkoleń, które miałyby na celu doskonalenie znajomości języka kaszubskiego. Punkt drugi wiązał się ze szkoleniami z zakresu metodyki nauczania języka kaszubskiego. Oprócz pytania ogólnego, postawiłyśmy kilka szczegółowych, o potrzebę szkoleń dotyczących nowych mediów, pracy z podręcznikiem i innymi materiałami, pracy uczniów w parach i grupach, wykorzystania tekstów literackich, teatru szkolnego i przygotowania uczniów do konkursów. W punktach 3–10 pytałyśmy o potrzebę szkoleń na temat literatury, muzyki, tradycji, wierzeń i innych aspektów kultury kaszubskiej, jak również historii i geografii Kaszub oraz Kaszubów za granicą. Pełna ankieta zamieszczona jest w aneksie.

3.2. Respondenci

Ankietę wypełniło 107 respondentów (co stanowi ponad 17% czynnych nauczycieli), w tym 91 kobiet i 16 mężczyzn, w wieku od 24 do 58 lat. Wśród nich znaleźli się początkujący nauczyciele języka kaszubskiego, jak również nauczyciele z kilkuletnim stażem. Najdłuższy podany staż wynosił 9 lat.

3.3. Wyniki ankiety

Na pierwsze pytanie ankiety, dotyczące potrzeby szkoleń mających na celu doskonalenie znajomości języka kaszubskiego, odpowiedzi pozytywnej udzieliło ponad 75% nauczycieli (zob. tabela 3). Nauczyciele sprecyzowali, o jakie aspekty kaszubszczyzny im chodzi – okazuje się, że wykazują największe zainteresowanie gramatyką i pisownią (zob. tabela 4).

Respondenci	Tak	Nie	Brak odpowiedzi
Liczba	81	19	7
Procent	75,70	17,76	6,54

Tabela 3: Rozkład odpowiedzi na pytanie dotyczące potrzeby szkoleń z zakresu doskonalenia znajomości języka kaszubskiego.

Propozycje	Liczba	Procent
Gramatyka i pisanie	49	45,79
Zasady pisowni języka kaszubskiego i wykorzystanie ich praktyce	3	2,8
Poznanie nowych zasad pisowni wprowadzanych m.in. przez RJK	5	4,67
Kaszubskie słownictwo historyczne, kulturowe	3	2,8

Tabela 4: Propozycje szczegółowe nauczycieli dotyczące szkoleń z zakresu znajomości języka kaszubskiego.

Jeżeli chodzi o metodykę nauczania języka kaszubskiego, szkoleniami zainteresowanych jest prawie 87% respondentów (tabela 5), natomiast z podanych zagadnień szczegółowych największym powodzeniem cieszyłyby się kursy pokazujące, jak przygotować uczniów do konkursów i jak pracować z podręcznikiem, chociaż należy tu zauważyć, że najmniej popularny temat, nowe media, wskazało ponad 70% nauczycieli (tabela 6). W tabeli 7 przedstawione są propozycje nauczycieli. Najwięcej propozycji dotyczy zróżnicowania szkoleń dla poszczególnych etapów edukacyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem edukacji wczesnoszkolnej, co nie dziwi, ponieważ – jak już wcześniej zasygnalizowaliśmy – najwięcej uczniów uczy się kaszubskiego w szkole podstawowej.

Respondenci	Tak	Nie	Brak odp.
Liczba	93	11	3
Procent	86,92	10,28	2,8

Tabela 5: Rozkład odpowiedzi na pytanie dotyczące potrzeby szkoleń z zakresu metodyki nauczania języka kaszubskiego.

Szkolenia	Tak		Nie		Brak odpowiedzi	
	N	%	N	%	N	%
Nowe media	76	71,03	19	17,76	12	11,21
Praca z podręcznikiem	91	85,05	6	5,6	10	9,34
Praca w parach i grupach	78	72,9	14	13,08	15	14,02
Wykorzystanie tekstów literackich	86	80,37	12	11,21	9	8,41
Teatr szkolny	88	82,24	10	9,34	9	8,41
Konkursy	93	86,91	9	8,41	5	4,67

Tabela 6: Rozkład odpowiedzi na pytanie dotyczące potrzeby szkoleń z zakresu szczegółowych zagadnień metodyki nauczania języka kaszubskiego.

Rozwój zawodowy nauczycieli języka kaszubskiego – diagnoza potrzeb...

Propozycje	Liczba	Procent
Szkolenia metodyczne dla poszczególnych etapów edukacyjnych	45	42,06
Metodyka nauczania języka kaszubskiego w edukacji wczesnoszkolnej	30	28,04
Zabawy językowe – propozycje ćwiczeń	10	9,34
Metody aktywizujące w nauczaniu języka kaszubskiego	10	9,34
Gry i zabawy kształtujące umiejętność prawidłowego czytania i pisania w jęz. kaszubskim	5	4,67
Metodyka zajęć w szkole specjalnej	3	2,8

Tabela 7: Propozycje szczegółowe nauczycieli dotyczące szkoleń z zakresu metodyki.

W przypadku szkoleń dotyczących różnych aspektów kultury kaszubskiej również odnotowaliśmy wysokie zainteresowanie respondentów – od 71% do 83% (tabela 8). Jeżeli chodzi o szkolenia dotyczące literatury kaszubskiej, respondenci najchętniej uczestniczyliby w kursach uwzględniających wykorzystanie utworów na różnych etapach kształcenia (tabela 9). Wśród podanych przez nauczycieli szczegółowych propozycji szkoleń z zakresu muzyki i tańca dominowały warsztaty (tabela 10). Nauczyciele wykazali również zainteresowanie kaszubskimi zwyczajami, zabawami i mitologią (tabela 11), a także historią Kaszub i zabytkami (tabela 12). W swoich odpowiedziach respondenci często wspominali brak podręczników i innych materiałów, z których mogliby korzystać.

Szkolenia	Tak		Nie		Brak odpowiedzi	
	Liczba	Procent	Liczba	Procent	Liczba	Procent
Literatura	76	71,03	18	16,82	13	12,15
Muzyka	89	83,18	12	11,21	6	5,6
Tradycje	89	83,18	11	10,28	7	6,54
Wierzenia	86	80,37	9	8,41	12	11,21
Inne aspekty kultury	78	72,9	18	16,82	11	10,28
Historia	81	75,7	19	17,76	7	6,54
Geografia	86	80,37	7	6,54	14	13,08
Kaszubi za granicą	79	73,83	17	15,89	11	10,28

Tabela 8: Rozkład odpowiedzi na pytanie dotyczące potrzeby szkoleń na temat różnych aspektów kultury kaszubskiej.

Propozycje	Liczba	Procent
Literatura – podział na poszczególne etapy edukacyjne	19	17,76
Przygotowanie uczniów do konkursów recytatorskich – dobór repertuaru	10	9,34
Literatura dla dzieci i młodzieży	5	4,67
Chronologiczny spis pisarzy piszących po kaszubsku i ich życie	1	0,93

Tabela 9: Propozycje szczegółowe nauczycieli dotyczące szkoleń z zakresu literatury kaszubskiej.

Propozycje	Liczba	Procent
Taniec kaszubski – warsztaty taneczne, choreograficzne, publikacje, materiały dydaktyczne	45	42,06
Piosenki, muzyka – warsztaty, zabawy muzyczne dla dzieci, podział na etapy edukacyjne	40	37,38
Tradycyjne instrumenty ludowe – warsztaty	2	1,87

Tabela 10: Propozycje szczegółowe nauczycieli dotyczące szkoleń z zakresu muzyki i tańca.

Propozycje	Liczba	Procent
Rok obrzędowy na Kaszubach, tradycja dawniej a dziś – warsztaty, materiały do pracy w szkole	32	29,91
Mitologia i demonologia kaszubska – literatura, materiały	11	10,28
Zabawki i zabawy dziecięce na Kaszubach – warsztaty	3	2,8

Tabela 11: Propozycje szczegółowe nauczycieli dotyczące szkoleń na temat wierzeń, tradycji i zabaw.

Propozycje	Liczba	Procent
Historia Kaszub	26	24,30
Zabytki na Kaszubach, pomniki przyrody	16	14,95
Historia różnych części Kaszub	2	1,87

Tabela 12: Propozycje szczegółowe nauczycieli dotyczące szkoleń z zakresu historii.

4. Wnioski

Jak wynika z danych przedstawionych w tabelach 3–12, większość respondentów jest zainteresowana nie tylko wszystkimi uwzględnionymi w ankiecie szkoleniami, lecz także innymi kursami, które sami podali w punkcie 11 ankiety. Wśród tych pierwszych, największym powodzeniem cieszyłyby się szkolenia na temat przygotowania uczniów do konkursów (87% nauczycieli), pracy z podręcznikiem (85%), muzyki kaszubskiej (83%) i tradycji kaszubskich (83%). Natomiast wśród podanych przez respondentów szczegółowych propozycji dominowały następujące tematy: gramatyka i pisanie (46%), szkolenia metodyczne dla poszczególnych etapów (42%) oraz taniec (42%). W świetle wymagań stawianych nauczycielom, sprecyzowanych w podstawie programowej, nie dziwi chęć uczestnictwa w warsztatach dotyczących kultury kaszubskiej. Ponadto, mimo że pojawia się coraz więcej publikacji (w formie tradycyjnej i online, na kaszubskim portalu edukacyjnym Skarbnica Kaszubska⁶) z zakresu metodyki nauczania języka kaszubskiego, jak również materiałów pomocniczych, nauczyciele wciąż odczuwają ich deficyt.

⁶ <<http://www.skarbnicakaszubska.pl>>.

Wszechstronna edukacja kaszubska – rozumiana jako tzw. sieci edukacyjne, czyli szkoły, uczelnie, muzea, ośrodki doradcze, domy kultury, stowarzyszenia⁷ – a zwłaszcza rozwój takiej edukacji, jest jednym z głównych priorytetów Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego. Dzięki zaangażowaniu społeczności zrzeszonej udało się wypracować sprzyjające nauczaniu warunki prawno-finansowe, co spowodowało intensyfikację rozwoju kaszubskich instytucji edukacyjnych. Od ponad dwudziestu lat, kiedy to na mocy artykułu 13. Ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty stworzono podstawy prawne do wprowadzania nauczania języków mniejszości narodowych i etnicznych, w ofercie programowej coraz liczniejszych placówek oświatowych – głównie szkół podstawowych i gimnazjów – znajdujemy język kaszubski jako przedmiot o charakterze fakultatywnym. Jak wskazują statystyki, cieszy się on ciągle wzrastającym zainteresowaniem ze strony uczniów i nauczycieli.

Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie wychodząc naprzeciw oczekiwaniom środowiska nauczycielskiego zorganizowało i nadal organizuje z różnymi partnerami, m.in. Instytutem Filologii Polskiej Uniwersytetu Gdańskiego, Akademią Pomorską w Słupsku, Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku oraz Polskim Towarzystwem Neofilologicznym, spotkania, sympozja i konferencje metodyczne poświęcone różnym zagadnieniom edukacji regionalnej. Konferencje mają na celu pogłębienie wiedzy językowej i kulturalnej uczestników na temat etniczno-regionalnego dziedzictwa kulturalnego oraz rozwijanie kreatywności i twórczości nauczycieli.

BIBLIOGRAFIA

- Baska-Borzyszkowska, F. 2012. „Teatralné dzejania w szkòle” (w) *Edukacja kaszubska. Tradycje, aktualność, perspektywy* (red. A. Kuik-Kalinowska i D. Kalinowski). Gdańsk – Słupsk: Zarząd Główny Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, Akademia Pomorska w Słupsku: 123-128.
- Baska-Borzyszkowska, F. 2013. *Ûsòdzczì na wdòr...* . Gdańsk: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie Zarząd Główny.
- Baska-Borzyszkowska, F., Myszk, W. 2012. *Jò w Kaszëbsczì, Kaszëbskò w swiece. Ûczbownik do kaszëbszczégò jãzëka cz. I dlò IV etapù sztòłceniò*. Gdańsk: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie Zarząd Główny.
- Baska-Borzyszkowska, F., Myszk, W. 2014. *Jò w Kaszëbsczì, Kaszëbskò w swiece. Ûczbownik do kaszëbszczégò jãzëka cz. II dlò IV etapù sztòłceniò*. Gdańsk: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie Zarząd Główny.
- Bobrowski, W. 1996. *Kaszubska szkoła na Głòdnicy. Szansa i nadzieja wyzwolenia*. Głòdnica – Gdynia: Region.
- Borzyszkowski, J. 2014. *Historia Kaszubów. Historiò Kaszëbów. Vademecum, t. I*. Gdańsk: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, Instytut Kaszubski.

---

⁷ Por. C. Obracht-Prondzyński (2012).

- Borzyszkowski, J., Mordawski, J., Treder, J. 1999. *Historia, geografia, język i piśmiennictwo Kaszubów. Historia, geografia, jãzëk i pismienizna Kaszëbów*. Gdańsk: Wydawnictwo M. Rożak, Instytut Kaszubski.
- Breza, E. 2001. „Język kaszubski w życiu i w szkole”. *Języki Obce w Szkole* (numer specjalny *Nauczanie języków mniejszości narodowych i etnicznych*) 45/6: 224-225.
- Cybulski, M., Treder, J. 2006. „Kaszubszczyzna w szkole” (w) *Język kaszubski. Poradnik encyklopedyczny* (red. J. Treder). Wydanie drugie poprawione i poszerzone. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Oficyna Czek: 119-124.
- Cybulski, M., Wosiak-Śliwa, R. 2001. *Ûzimë sã pò kaszëbskù. Książka pomocnicza dla klas starszych*. Gdańsk: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie Zarząd Główny (wyd. 3 – 2007).
- Czajinõ, I. 2005. *Òbròzci na binã*. Gdańsk: Oficyna Czek.
- Czerwińska, T., Pająk, A., Sorn, L. 2007. *Z kaszëbsczim w szkole. Podręcznik pomocniczy do nauczania języka kaszubskiego w klasach 1-3, cz. 1, 2, 3*. Gdańsk: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie Zarząd Główny (wyd. 3 popr. – 2009).
- Dembek, M. 2013. *Mój słowôrz*. Gdańsk: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie Zarząd Główny.
- Fopke, T. 2012. „Piesniõ jakno nosnik wiédzë i szkòta jãzëka w teròczasny, kaszëbszczi ùczbie” (w) *Edukacja kaszubska. Tradycje, aktualność, perspektywy* (red. A. Kuik-Kalinowska i D. Kalinowski). Gdańsk – Słupsk: Zarząd Główny Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, Akademia Pomorska w Słupsku: 109-121.
- Gołąbek, L. 2014. *Kaszëbszczi Słowôrz Ilustrowóny. Wanoga z dëchama*. Gdańsk: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie Zarząd Główny.
- Kossak-Główczewski, K. 1996. *Szkice z edukacji regionalnej. Europa. Regiony. Kaszuby*. Głódnicza – Rumia: Rumina.
- Kossak-Główczewski, K. 2011. „Kaszubska edukacja szansą reinhabitacji?” (w) *W kierunku Europy regionów. Analiza socjologiczna* (red. J. Erenc i A. Szopny). Wejherowo: Kaszubsko-Pomorska Szkoła Wyższa: 279-301.
- Kossak-Główczewski, K. (red.) 1999. *Edukacja regionalna mniejszości narodowych i etnicznych. Z wybranych rozwiązań edukacyjnych Białorusinów, Fryzów, Niemców, Sami i Kaszubów*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Kuik-Kalinowska, A., Kalinowski, D. 2012. „Edukacja kaszubska – między teorią a praktyką” (w) *Edukacja kaszubska. Tradycje, aktualność, perspektywy* (red. A. Kuik-Kalinowska i D. Kalinowski). Gdańsk – Słupsk: Zarząd Główny Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, Akademia Pomorska w Słupsku: 23-30.
- Kuik-Kalinowska, A., Kalinowski, D. (red.) 2012. *Edukacja kaszubska. Tradycje, aktualność, perspektywy*. Gdańsk – Słupsk: Zarząd Główny Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, Akademia Pomorska w Słupsku.
- Kwiatkòwskò, K., Bòbrowszczi, W. 2000. *Kaszëbsczë abecadło. Twój pierszi elemeńtòrz*. Gdańsk: Fundacja „Dar Gdańska”.
- Kwiatkòwskò, K., Bòbrowszczi, W. 2003. *Twój pierszi słowôrz. Słowôrz kaszëbskò-pòlszczi*. Gdańsk: Fundacja „Dar Gdańska” (wyd. 2 – 2008).
- Labudda, J. 2007. *Zòrno mòwë. Pòdrãcznik do ùczbë jãzëka kaszëbsczégò dlò pòczt-kùjãcëch (kl. IV-VI), d. I*. Gdańsk: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie Zarząd Główny.
- Labudda, J. 2010. *Zdrój słowa. Pòdrãcznik do ùczbë jãzëka kaszëbsczégò dlò pòczt-kùjãcëch (kl. IV-VI), d. II*. Gdańsk: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie Zarząd Główny.

- Lew-Kiedrowska, W. 2012. „Jak na Kaszëbach Taczëznë ùczëlë” (w) *Edukacja kaszubska. Tradycje, aktualność, perspektywy* (red. A. Kuik-Kalinowska i D. Kalinowski). Gdańsk – Słupsk: Zarząd Główny Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, Akademia Pomorska w Słupsku: 33-43.
- Lew-Kiedrowska, W., Stanulewicz, D. 2014. „Komponent kulturowy w nauczaniu języka kaszubskiego – opinie młodzieży”. *Biuletyn Radzëznë Kaszëbsczëgò Jãzëka / Biuletyn Rady Języka Kaszubskiego* 2014: 267-277.
- Mistarz, R. (2014a). „Dokonania i wyzwania edukacji kaszubskiej”. *Edukacja Pomorska* 64/65: 4-8.
- Mistarz, R. 2012. „Rozwijanie kompetencji kulturowych przewodnim zadaniem kaszubskiej edukacji” (w) *Edukacja kaszubska. Tradycje, aktualność, perspektywy* (red. A. Kuik-Kalinowska i D. Kalinowski). Gdańsk – Słupsk: Zarząd Główny Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, Akademia Pomorska w Słupsku: 55-67.
- Mistarz, R. 2014b. „Kalendarium wydarzeń znaczących dla edukacji kaszubskiej”. *Edukacja Pomorska* 64/65: 9-11.
- Nacel, J. 2013. *Chemio òglowò i òrganicznò*. Gdańsk: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie Zarząd Główny.
- Obracht-Prondzyński, C. 2012. „Edukacja kaszubska: w kręgu wyzwań i ... ograniczeń” (w) *Edukacja kaszubska. Tradycje, aktualność, perspektywy* (red. A. Kuik-Kalinowska i D. Kalinowski). Gdańsk – Słupsk: Zarząd Główny Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, Akademia Pomorska w Słupsku: 177-187.
- Paźdzjerski, D. 2012. „Kurs języka i kultury kaszubskiej (dla slawistów i nie tylko)” (w) *Edukacja kaszubska. Tradycje, aktualność, perspektywy* (red. A. Kuik-Kalinowska i D. Kalinowski). Gdańsk – Słupsk: Zarząd Główny Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, Akademia Pomorska w Słupsku: 141-146.
- Pioch, D. 2011a. *Kaszëbë. Zemìa i lëdze. Ùczbownik do kaszëbsczëgò jãzëka*. Gdańsk: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie Zarząd Główny.
- Pioch, D. 2011b. *Òjczëstò mowa. Ùczbòwnik do nòuczi kaszëbsczëgò jãzëka w I klasie gimnazjum*. Gdańsk: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie Zarząd Główny.
- Pioch, D. 2012. *Z kaszëbsczim w swiat. Ùczbownik do kaszëbsczëgò jãzëka dlò I etapù sztòłceniò*. Gdańsk: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie Zarząd Główny.
- Płoszajska, G. 2001. „Polityka resortu edukacji wobec mniejszości narodowych i etnicznych”. *Języki Obce w Szkole* (numer specjalny *Nauczanie języków mniejszości narodowych i etnicznych*) 45/6: 135-140.
- Pomierska, J. 2012. „‘Język kaszubski’ w kształceniu sprawności językowej ucznia w szkole podstawowej i gimnazjum” (w) *Edukacja kaszubska. Tradycje, aktualność, perspektywy* (red. A. Kuik-Kalinowska i D. Kalinowski). Gdańsk – Słupsk: Zarząd Główny Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, Akademia Pomorska w Słupsku: 79-92.
- Pomierska, J. 2015 [w druku]. „Etnofilologia kaszubska – koncepcja programu studiów I stopnia na Uniwersytecie Gdańskim” (w) *Język, literatura, kultura i edukacja kaszubska* (red. D. Stanulewicz, E. Komorowska i B. Afeltowicz). Szczecin.
- Pryczkowska, E., Wejer, T., Formela, D. 2012. *W kròjnie Grifa. Tëatrowé scenarniczi*. Gdańsk: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie Zarząd Główny.
- Wosiak-Śliwa, R. (red.) 2011. *Scenarniczi ùczbów kaszëbsczëgò jãzëka*. Gdańsk: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie Zarząd Główny.

Aneks

Kwestionariusz ankiety przeprowadzonej wśród nauczycieli języka kaszubskiego

Gdańsk, 19 marca 2014 r.

Szanowni Państwo,

Uprzejmie prosimy Państwa o wypełnienie ankiety, której celem jest poznanie Państwa propozycji dotyczących szkoleń organizowanych dla nauczycieli języka kaszubskiego. Ankieta jest anonimowa. Jej wyniki zostaną wykorzystane w przygotowaniu szkoleń przez Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, a także przedstawione w referacie podczas konferencji Polskiego Towarzystwa Neofilologicznego pt. „Kształcenie i doskonalenie nauczycieli języków obcych oraz języka kaszubskiego”. współorganizowanej przez Uniwersytet Gdański oraz Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie. Konferencja ta odbędzie się w Gdańsku w dniach 8-10 września 2014 roku. Z góry serdecznie dziękujemy Państwu za udział w badaniu.

Lucyna Radziwińska (ZKP) i Danuta Stanulewicz (UG i RJK)

Data: .....

Płeć: .....

Wiek: .....

Staż pracy (w charakterze nauczyciela języka kaszubskiego): ..... lat

Czy odczuwają Państwo potrzebę szkoleń (kursów i warsztatów) w zakresie / na temat:

- 1) doskonalenia znajomości języka kaszubskiego? tak nie
Jeżeli tak, prosimy o podanie tematów szkoleń, które Państwa interesowałyby.
.....
- 2) metodyki nauczania języka kaszubskiego? tak nie
Jeżeli tak, prosimy o podanie tematów szkoleń, które Państwa interesowałyby.
.....
Czy interesują Państwa następujące zagadnienia:
  - a) nowe media w nauczaniu? tak nie
  - b) praca z podręcznikiem i innymi materiałami? tak nie
  - c) praca uczniów w parach i grupach? tak nie
  - d) wykorzystanie tekstów literackich na lekcjach? tak nie
  - e) teatr szkolny? tak nie
  - f) przygotowanie uczniów do konkursów? tak nie
- 3) literatury kaszubskiej? tak nie
Jeżeli tak, prosimy o podanie tematów szkoleń, które Państwa interesowałyby.
.....
- 4) muzyki kaszubskiej? tak nie
Jeżeli tak, prosimy o podanie tematów szkoleń, które Państwa interesowałyby.
.....

- 5) tradycji kaszubskich? tak nie
Jeżeli tak, prosimy o podanie tematów szkoleń, które Państwa interesowałyby.
.....
- 6) wierzeń kaszubskich? tak nie
Jeżeli tak, prosimy o podanie tematów szkoleń, które Państwa interesowałyby.
.....
- 7) innych aspektów kultury kaszubskiej? tak nie
Jeżeli tak, prosimy o podanie tematów szkoleń, które Państwa interesowałyby.
.....
- 8) historii Kaszub? tak nie
Jeżeli tak, prosimy o podanie tematów szkoleń, które Państwa interesowałyby.
.....
- 9) geografii Kaszub? tak nie
Jeżeli tak, prosimy o podanie tematów szkoleń, które Państwa interesowałyby.
.....
- 10) Kaszubów za granicą? tak nie
Jeżeli tak, prosimy o podanie tematów szkoleń, które Państwa interesowałyby.
.....
- 11) propozycje innych tematów szkoleń
.....